

Akademia Sztuk
Pięknych
w Katowicach
Filip Ciślak

Tutovillius

**System pomocy dydaktycznych
w nauczaniu kaligrafii**

Streszczenie

Praca doktorska przygotowana pod kierunkiem
promotora dra hab. Jacka Mrowczyka, prof. ASP

Katowice 2022

Przedmiotem pracy doktorskiej jest projekt zestawu pomocy wizualnych przeznaczonych do nauczania kaligrafii. Celem było stworzenie spójnego zbioru narzędzi, który systematyzuje dydaktykę w obszarze najważniejszych zagadnień związanych z formalnym i współczesnym ujęciem kaligrafii zachodniej. Jest to rezultat wieloletniej działalności dydaktycznej prowadzonej w ramach zajęć odbywających się w katowickiej Akademii Sztuk Pięknych, na wymiarnach Erasmus oraz podczas licznych, organizowanych prywatnie warsztatów. Powstałe pomoce są wynikiem i odzwierciedleniem osobistej metody nauczania kaligrafii, skierowanej przede wszystkim na nauczanie studentów kierunków projektowych.

Metoda dydaktyczna, na której są oparte pomoce, bazuje na ujęciu kaligrafii w następujące kategorie – jako dyscypliny wspomagającej naukę innych dziedzin projektowych oraz jako środka projektowego i metody generowania nowych pomysłów. Wybrane kategorie nie determinują wyboru pomiędzy tradycyjnym a autorskim ujęciem pisma. Zarówno kaligrafia formalna, jak i jej bardziej artystyczna interpretacja mogą posłużyć za użyteczne metody nauczania wprowadzające w odmienne zagadnienia.

Metoda obejmuje różnorodne cele nauczania uzależnione od formuły i czasu trwania zajęć. Celem minimum, który można zrealizować w przeciągu kilkudniowych warsztatów poświęconych jednemu stylowi pisma, jest zdobycie przez studentów elementarnej sprawności warsztatowej pozwalającej na posługiwanie się kaligrafią. Oprócz nabycia umiejętności technicznych student powinien poznać kontekst historyczny danego stylu i opanować w stopniu podstawowym proste wzorcowe pismo. W miarę zwiększania się dostępnego na naukę czasu zmieniają się również założenia. W idealnej sytuacji kurs trwający dwa semestry powinien nauczyć studenta rozpoznawać, posługiwać się oraz samodzielnie interpretować, dostosowywać i wdrażać do swoich potrzeb projektowych najważniejsze style kaligraficzne. Rezultatem jest nabycie większej wrażliwości na zagadnienia kompozycji, ekspresji pisma i rytmu wizualnego oraz umiejętność odniesienia ich do szerszego kontekstu działań wizualnych. System jest oparty na trzech stylach, które można uznać za najbardziej reprezentatywne dla kaligrafii zachodniej.

Pismo foundational to styl opracowany w XX wieku przez Edwarda Johnstona, który wykorzystywał go jako podstawę dla własnego nauczania kaligrafii. Konsekwencja i logika konstrukcji liter, powodują, że jest to dobry pierwszy styl pisma do nauki kaligrafii. Powinowactwo z antykwą i pismem humanistycznym sprawia, że formy liter są znajome i dają się łatwiej przyswoić początkującemu kaligrafowi. Z tego względu foundational pełni w zestawie pomocy rolę najbardziej konwencjonalną, pozostawiając bardziej współczesne koncepcje pozostałym dwóm częściom. Materiały i ćwiczenia

pomagają w omówieniu zagadnień związanych z kompozycją, kontrastem i hierarchią, a więc z problemami, które student projektowania poznaje również w toku innych zajęć, jednak w tym przypadku jest w nie wprowadzony w kontekście kaligrafii.

Tekstura jest pismem, które w powolnym procesie wykształciło się ze zmian dokonywanych w minuskule karolińskiej. Przyjmuje się, że w pełni wykształcona tekstura gotycka zaczyna występować w XIII wieku w północnych krajach Europy. Wybrana odmiana stanowi zsyntetyzowaną interpretację formalnej odmiany książkowej (quadrata), która odzwierciedla najważniejsze cechy pisma gotyckiego. Graficzny charakter tego stylu i niecodzienne, z punktu widzenia współczesnego czytelnika, kształty liter są pretekstem do przyjrzenia się pismu w kategoriach motywów graficznych. Ćwiczenia w tej części są ukierunkowane na eksperymenty formalne w obrębie stylu oraz na jego interpretację w kategoriach obrazu.

Współcześnie, italika jest określeniem stosowanym zarówno dla stylu kaligraficznego, jak i wywodzących się z niego pochyłych odmian krojów pism. Jej początki jako pisma odręcznego sięgają okresu quattrocenta. Motywacją była zapewne chęć stworzenia szybszego i bardziej ekonomicznego stylu pisma, jako alternatywy dla minuskuły humanistycznej. Ze względu na swoją wyjątkową elastyczność i powinowactwo z pismem odręcznym, styl ten jest punktem wyjścia do nauczania zagadnień związanych z rytmem wizualnym, oraz z kluczowym we współczesnej kaligrafii zjawiskiem polirytmiczności.

Końcowym efektem pracy są trzy zestawy pomocy dydaktycznych, zwane dalej modułami, powiązane z nauczaniem konkretnych stylów kaligraficznych. Części te mogą funkcjonować samodzielnie w ramach pojedynczych warsztatów lub w kontekście jednolitego progresywnego programu. Każdy z modułów odpowiada za odmienny obszar problemowy związany z koncepcjami wynikającymi z zadań i funkcji współczesnej kaligrafii. Towarzyszy im również część wspólna, która może być traktowana jako czwarty, mniejszy moduł. Poszczególne moduły są podzielone na mniejsze jednostki, które pozwalają na dostosowanie zakresu zajęć do czasu trwania i umiejętności studentów. Architektura pozwala na łatwą i szybką modyfikację, co jest kluczowe ze względu na ewolucyjny charakter projektu.